

EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN YETERLİLİK ALANLARI

Yönetici, bir örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için, var olan örgüt yapısını ve prosedürünü kullanan kişidir (Aydın)

Okul yöneticileri, okulun etkililiği ve verimliliği açısından çok önemlidir. Çünkü okul yöneticileri, sahip oldukları bilgi ve becerilerle okulun geleceğini planlamakta, yönünü belirlemekte ve okuldaki değişim çabalarını yönlendirmektedir (Garies ve Tschannen-Moran)

Yeterlik, insanın bir davranışı yapmak için gereken bilgi ve beceriye sahip olması olarak tanımlanabilir (Başaran, Töremen ve Kolay). Buna göre yeterlik, bir kişiye belirli bir rolü oynayabilme gücünü kazandıran özelliklerin varlığı ya da bu rolü oynayabilmesini engelleyen özelliklerin yokluğudur ve tek kelime ile alanlar bütününden meydana gelmektedir (Bursalıoğlu).

Okuldaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin genel amacı bir ülkenin geleceği olan çocukların bilgi, beceri ve davranış olarak sağlıklı ve verimli şekilde yetişmelerini sağlamaktır. Okuldaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin başında okul yöneticileri bulunmaktadır. Okul yöneticilerinin bilgi, beceri ve davranışları başta öğrenci ve öğretmenler olmak üzere eğitici olmayan personel ve öğrenci velileri üzerinde etkili olmaktadır. Yine eğitim sisteminin temelini okullar oluşturmaktadır. Bu yüzden bu kadar önemli olan okul yöneticilerinin belirli yeterliklere sahip olması gerekmektedir.

Okulun amaçlarını gerçekleştirecek yapısını yaşatacak ve havasını koruyacak iç öğelerin lideri okul yöneticisi olmalıdır. Okul denilen sosyal sistemin birey ve kurum boyutlarını dengede tutabilmesi, okul yöneticilerinin bir örgüt mühendisi kadar sosyal mühendis olmasını gerektirmektedir. Okul yöneticileri etkili olabilmek için hem yönetim kavram ve kuramları hem de insan ilişkileri alanında bir takım bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekir.

Yeterlik ve Okul Yöneticilerinin Yeterlik Alanları

Yeterlik, insanın bir davranışı yapmak için gereken bilgi ve beceriye sahip olmasıdır. Yeterliliği oluşturan iki temel öge bilgi ve beceridir. Yönetim bilimindeki gelişmeler beraberinde okul yöneticisinin rolünü de değiştirmiştir. Bu değişim durmaksızın değişmektedir. Okul yöneticisi 1960'lı yıllarda program yöneticisi, 80'li yıllarda eğitimsel lider, 90'lı yıllarda ise transformasyonel lider rolleri ile bütünleşmiştir. Okul yönetimi ile ilgili literatürde okul yöneticisinin 6 önemli rolü şu şekilde ortaya konmaktadır:

1. Yöneticilik,
2. Öğretimsel lider,
3. Disiplin koyucu,
4. İnsan ilişkilerini kolaylaştırıcı,
5. Değerlendirici ve
6. Çatışma uzlaştırıcı

Yönetici okulun yasal lideri, okulda otorite ve gücün en önemli simgesi ve sahibidir.

- Y Dönmez, okul yöneticilerinin şu alanlarda yeterli olmasını belirtmiştir;
- Y Amaçlara ulaşmak için gererdi adımları anlayacak bir vizyona sahip olma,
- Y Öğrencilerin ve personelin yaşamlarında belirgin bir fark yaratabilme,
- Y Personeli nasıl değerlendireceğini bilme,
- Y Değişimin devam ettiğini ve okul liderinin esnek bir vizyona sahip olması gerektiğini anlama,
- Y Eğilimlerinin güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma,
- Y Büyük ve küçük grup toplantılarını nasıl daha kolaylaştıracağını ve yöneteceğini bilme,
- Y İş ile ilgili olarak kendine güven duygusunu yansıtabilme,
- Y Çeşitli rollere ilişkin iş sorumluluğunu nasıl değerlendireceğini bilme,
- Y Okulla ilgili herkesi katılım için nasıl güdüleceğini bilme,
- Y Okulun bulunduğu bölgedeki ahlakî değerlerle mesleki değerler arasında bir denge kurabilme.

Okul Yöneticilerinin Yeterlikleri

Yönetici yeterliklerini Katz (1956) teknik, insani ve örgütsel (kavramsal) yeterlikler olarak belirlemiştir.

Katz'a göre Yöneticilerin sahip olması gereken yeterlikler; teknik yeterlikler, insancıl yeterlikler ve kavramsal yeterlikler olarak üç gruba ayrılır;

1. Teknik yeterlikler: Teknik yeterlik, öğretim yöntem ve teknikleri, süreçleri ve işlemleri konusunda uzmanlığı gerektirir. Kişinin çalışma alanına göre, somut olarak yapabileceği, uzmanlık bilgisine bağlı bilgi ve beceridir. Yöneticinin muhasebe, inşaat, finansman gibi alanlardaki yeterlikleri teknik yeterliklerdir. Yöneticinin örgütün yapısı, politikalar ve programlar üzerindeki etkisi de teknik yeterlilikler içinde sayılabilir. Teknik yeterlikler, yöntemleri, süreçleri, prosedürleri ve teknikleri olan belirli b'r alanda yeterlik anlamı verir. Teknik yeterlilik alanında yönetici sorumluluğu 4 kategoride toplanmaktadır.

Bunlar;

1. Yöneticinin, okul mâliyesinin kuram ve ilkelerinde uzman olması beklenir.
2. Okulun iç mâliyesi ve işletme yönetim' Bütçeleme, muhasebe, satın alma, sigorta, maaş ve ücret bordrosu ve genel işletme giderleri gibi konular,
3. Okul binalarının bakımı ve hizmete hazır tutulması,
4. Okul binalarının planlanması.

Yönetici, başlangıçta ancak statü lideridir. Diğer bir anlamı ile baştır, üsttür. Bu statünün verdiği formal yetkinin, sosyal ve teknik yetkilerle desteklenmesi gerekir. Sosyal yetki yöneticinin etrafındaki gruptan yani okulun iç ve dış öğelerinden gelecektir. Teknik yetkiyi ise yöneticinin yönetim bilgisi ve yeterlikleri sağlayacaktır. Bu yetkiler sayesinde yönetici, gerçek bir lider rolüne girebilecek etrafındaki öğeleri, okulun amaçlarına ulaşmasını sağlayacak yönde eyleme geçirebilecektir.

2. İnsancıl yeterlikler: İnsancıl yeterlikler, birey ve grupları anlama ve güdüleme yeterlikleri olarak da kabul edilebilir. Etkili çalışma ve ortak çaba oluşturabilme, başkaları hakkındaki varsayım, inanç ve tutumları, bunların kullanılış yöntem ve sınırlarını görebilme, bireysel farklılıkları gözetme insan ilişkilerine yönelik özellikler olarak görülmelidir.

İnsansal yeterlik, yöneticinin gerek bire bir, gerek grup olarak insanlarla çalışabilme yeteneğidir. Bu yeterlik kişinin kendisi hakkındaki anlayışı ile ve başkalarına ilişkin düşünceleriyle yakından ilgilidir.

Bu yeterlik yöneticinin işgörenleri güdüleme, tutum geliştirme, grup dinamiği, insan gereksinimleri, moral ve insan kaynağını geliştirme hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirir. İlgilenme, güven, yetki verme, uzlaşma, ideallere ulaşma ve insan potansiyelini anlama yeterlikleri insancıl yeterlikler arasında sayılabilir. İnsansal yeterlikler yöneticiye, grubun bir üyesi olarak etkili biçimde çalışma ve bu yolla lidere bulunduğu grup içinde iş birliği kurabilme yeteneği sağlamaktadır.

3. Kavramsal yeterlikler: Okul yöneticisinin okulu bulunduğu toplum içinde, eğitim sistemi içerisinde ve evrensel ölçüler içerisinde görebilme; okulu bütünleyen tüm parçaları karşılıklı etkileşim içerisinde görebilme, eğitim alanındaki kuramsal gelişmeleri izleyebilme, kavrayabilme ve karşılaştığı örgün eğitim durumlarını bu kuramsal ve kavramsal bakış açısı ile değerlendirebilme yeteneğidir.

Bu yetenek başta yönetim kuramı, örgüt, insan davranışı ve eğitim felsefesi olmak üzere eğitim alanına kuramsal bakış yeteneği kazandıracak bilim dallarının bilgi birikimine sahip olmayı gerektirir.

Kavramsal yeterlik, okul yöneticisinin okulu bulunduğu toplum içinde, eğitim sistemi içinde ve evrensel ölçüler içinde görebilme, okulu bütünleyen tüm parçaları karşılıklı etkileşim içinde görebilme, eğitim alanındaki kuramsal gelişmeleri izleyebilme, kavrayabilme ve karşılaştığı özgün eğitim durumlarını bu kuramsal ve kavramsal bakış açısı ile değerlendirebilme yeteneğidir. Kavramsal yeterlikler örgütü bir bütün olarak görebilmek, duyabilmek yeteneğidir.

Eğitim yöneticisi; öğretmen, işgören, öğrenci, veli, çevre liderleri, çevredeki yerel yöneticiler, merkez örgütü ve politikacılar gibi farklı eğitim ve kültür düzeyinde bulunan, farklı beklentileri olan öğelerle ilişkiler kurmak, onların çelişkili beklentilerini bağdaştırarak demokratik yönetimi sürdürmek zorundadır.

Etkili Yöneticiler

Drucker, “Etkin Yöneticilik” adlı çalışmasında, etkili bir yönetici olabilmek için elde edilmesi gereken beş zihin alışkanlığını şöyle sıralar:

- S Etkin yöneticiler, zamanlarının nereye harcandığını bilirler. Denetimleri altında tutabildikleri en asgari zamanı bile sistematik olarak kullanmaya çalışırlar.
- S Etkin yöneticiler, kendilerine somut hedefler koyarlar. Çalışmaktan çok, sonuç elde etmek için çaba harcarlar. İşe, “benden ne yapmam bekleniyor?” sorusuyla başlarlar.
- S Etkin yöneticiler, sahip oldukları güçlere dayalı olarak çalışırlar, yani elinden gelen şeylere yönelirler, yapamayacakları şeylere işe girişmezler.
- S Etkin yöneticiler daha yüksek bir performansın olağanüstü sonuçlar vereceği birkaç büyük alan üzerinde konsantre olurlar. Kendilerine öncelikler koyar ve önceliğe ilişkin aldıkları kararları korurlar.
- S Etkin yöneticiler, nihayetinde etkili kararlar almak durumunda olan kişilerdir. Bunun her şeyden önce bir sistem işi olduğunu bilirler. Etkili bir kararın olgular üzerinde uzlaşmadan çok, birbiriyle çelişen düşüncelere dayanan bir yargıdan kaynaklandığını bilirler.

Etkili yöneticilerin kişisel özellikleri ile ilgili olarak Greenfield tarafından yapılan bir araştırmada etkili yöneticilerin: çok fazla enerjiye sahip, saatlerce çalışan, iyi bir dinleyici ve gözleyici, yetenekli bir bilgi aktarıcı, insanlar arası ilişkilerde başarılı, strese karşı hoşgörülü, bireyler oldukları bulunmuştur.

Clark ve Palmer okul yöneticilerinin etkili liderler olabilmeleri için, **olmak, bilmek ve yapmak** sözcükleriyle tanımlanan birtakım özelliklere sahip olmaları gerekmektedir:

Olmakla ilgili olarak;

- S Profesyonel olarak (sorumluluk yüklenmek, örgüt yararına ve tarafsız çalışmak, zamanında doğru kararlar almak, teknik ve mesleki açıdan yeterli olmak, vb.),
- S İyi karakter özelliklerine sahip olmak (dürüst, bütünleştirici, cesaretli, içten olmak),

Bilmekle ilgili olarak;

- S Liderlikte rol oynayan etkenleri bilmek (izleyenler, lider, iletişim, durum),
- S Kendini bilmek (güçlü ve zayıf yanlar, bilgi ve yeterlikler),

S Mesleğini bilmek (mesleğinde ehil olmak ve diğerlerini görevleriyle ilgili olarak eğitebilmek),

S İnsan doğasını bilmek(insanların ihtiyaçları ve istekleri, insanların stres karşısındaki durumları, vb.),

S Örgütü bilmek (kimden yardım alınabileceği, örgüt iklimi, kültürü vb.),

Yapmakla ilgili olarak;

- S Yönlendirme yapmak(amaç oluşturmak, sorun çözmek, karar almak, planlamak),
- S Uygulama yapmak(iletişim, eşgüdümleme, denetim, değerlendirme vb.),
- S Güdüleme yapmak(örgütte morali geliştirmek, eğitmek,yönlendirmek vb.)

Dönmez’ in aktarmalarına göre(Morris) 21.yüzyılda etkili okul liderlerinin gerektirdiği rolleri şu şekilde belirtmiştir; kolaylaştırma, öğreticilik, uzman danışmanlık, kaynakları eşgüdümleme, iletişimcilik, destekleyicilik. Ayrıca okul yöneticisi bu rolleri oynarken personele güvenmesi, geleceğe ilişkin iyimser olması, bütün kaynaklardan ve personelin yaratıcılığından en etkili biçimde yararlanması gerekmektedir.

Bursalıoğlu, “Eğitim Yöneticilerinin Yeterlikleri” konulu araştırma sonucuna göre okul yöneticilerinin yeterlikleri şunlardır;

- S Tarafsız değerlendirme yapabilme, okul ve çevre güçlerinden yararlanabilme, liderlik, öğrenci rehberliği, okulun bina, tesis ve demirbaşlarının kullanma, korunma, araştırma, geliştirme ve yenileme alanlarında, çalışanlarının araştırma ve geliştirme çalışmalarına yönelmesinde rehberlik ve öğreticilik yapabilme, okulunda olumlu bir hava yaratabilmek için, ortak kararların uygulanmasına ortak olabilme, okul personelinin yönetiminde görev, rol ve statüleri tanımlayabilme, okul ve çevre ilişkilerinde, basınla olan ilişkilerinde tarafsız ve olumlu davranış gösterebilme.

Binbaşıoğlu “Eğitim Yöneticiliği” adlı çalışmasında; iyi bir okul ve eğitim yöneticiliği ile ilgili araştırmaların, iyi bir okul ve eğitim yöneticisinin iyi bir lider olması gerektiği üzerinde durduklarını belirterek iyi bir eğitim yöneticisinde bulunması gereken nitelikleri sıralamıştır.

Bu nitelikler:

- Y Konumun verdiği güç yerine, geniş bilgi ve yeterli coşkuya sahiptir,
- Y Yetkilerini bilgece kullanmasını bilir,
- Y Herkese karşı anlayışlı ve eşit davranır,
- Y Örgütünü ve amaçlarını iyi tanır,
- Y Çevresindekilerle iyi ilişkiler kurar,
- Y Sorunların kendisine gelmesini beklemey, sorunları kendisi arar, yüreklidir, üzerine aldığı işleri sorumluluk duygusuyla sonuçlandırır,
- Y Önerilerini ve programlarını dikkatle planlar, uygular ve uygulatır, bir öneriyi savunabilir ya da bir öneriyi yapılacak karşı koymaları dikkatle yanıtlayabilir,
- Y Okul yöneticiliğinde demokrasiye inanır ve onu uygular, bütün tartışma ve kararlarında içten, tarafsız ve dürüsttür, iş arkadaşlarını da öyle olmaya özendirir,
- Y Çalıştığı örgütün amaçları, başarıları ve kullandıktan araçları hakkında doğru bilgi verir,
- Y Eğitime inanır ve öğrencinin yararlarını her şeyin önünde tutar,
- Y Tutum ve giyimine özen gösterir, düşünerek konuşur ve görüşlerini inandırıcı bir biçimde düzgün bir dille açıklar,
- Y Her fırsatta iş arkadaşlarının morallerini yükseltmeye çalışır, onları övmekten çekinmez,
- Y İş arkadaşlarının çabalarını düzene koymayı (eşgüdüm sağlamayı) bilir,
- Y Okulla toplumun işbirliği yapmasını sağlar, okulu topluma, toplumu da okula yaklaştırmaya çalışır,
- Y Yetki ve görevlerini başkalarına bırakmayı bilir,
- Y Olayları, adları ve çehreleri anımsayabilir.

Aydın, eğitim yönetiminde yeterlik örüntüsünün kritik görev alanlarını da şöyle sıralamaktadır:

- S Öğretim ve program geliştirme,
- S Öğrenci işleri,
- S Çevre-okul liderliği,
- S Öğretmen işgören hizmeti,
- S Okul binası ve alanı, ulaşım,
- S Örgüt ve yapı,
- S Okul bütçesi ve işletme yönetimi.

Okul yöneticileri görevlerini etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilmek için birtakım yeterliliklere sahip olmalıdır. Çünkü okul örgütlerinde temel girdi ve çıktı insan olduğu için eğitim yöneticilerinin sorumlulukları diğer örgütlere göre daha fazladır. Bu araştırmada okul yöneticilerinin özellikle okullarında yönetici olmaktan çok lider özelliklerine sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Günümüzdeki yönetim anlayışlarından olan toplam kalite yönetimi, öğrenen okul ve sinerjik yönetim gibi yönetimin anlayışlarına uygun davranışlar göstermesi gereklidir.

Bunun için okul yöneticilerinin şu davranışları göstermeleri gerekir:

- S Okulu için vizyon ve misyon geliştirmelidir.
- S Eğitim-öğretim ve yönetimin verimliliğini artırıp, eğitim kalitesini yükseltmek ve bu konuda sürekli gelişimi sağlamak için gerekli araştırmaları yapmalıdır. Bunun için sürekli kendini geliştirmeli, süper lider özellikleri gösterip personelini geliştirmelidir. Kendisini geliştirmeyen bir yöneticinin personelini geliştirmesi mümkün değildir.
- S Okulda öğrenen birey ve öğrenen organizasyon felsefesini yerleştirmelidir. Bu şekilde okulunu öğrenen okula çevirmelidir. Öğrenen okulda başta öğretmenler kendini geliştirecek sonra da bu davranışlar öğrenciye de yansıtacak dolayısıyla öğrencilerin başarısı da artacaktır.
- S Okulunda ekip çalışması ruhunun yerleşmesini sağlamalıdır. Bu şekilde okulunda kolektif hareket edilmesini sağlayarak personelin bütünleşmesini sağlar. Okulda sinerjik yönetim davranışları göstermelidir.
- S Gerektiğinde astlarına yetki devrederek işlerin daha iyi yürütülmesini sağlamalıdır
- S Yeni teknolojik gelişmeleri okula kazandırmalıdır. Bunları kazandırdıktan sonra personelin

bunlardan rahatlıkla yararlanabilmesi için gerekli tedbirleri almalıdır.

S Okulda katılımcı ve demokratik bir yönetim anlayışı benimsemelidir.

S Okulun çevreyle bütünleşmesi için gerekli tedbirleri almalıdır.

Son yıllarda hem eğitim yöneticileri için hem de genel yönetim alanında yönetici eğitimi yaklaşımlarındaki değişmelerde artış olduğuna dikkat çeken Cardno& Piggot-İrvine gelecekte yönetici eğitiminde aşağıdaki özelliklerden bir bölümünün veya tamamının bulunması gerektiğini ileri sürmektedirler.

- S Öğrencilerle gerçek konu ve sorunlar üzerinde çalışma,
- S Problem çözmeye dayalı uygulamalı eğitim,
- S Hızlı ve süregelen değişmelerle baş etme becerilerini geliştirme,
- S İşbirlikçi takım çalışması uygulamaları,
- S Özellikle karmaşık problemleri çözmede gerekli olan kişiler arası yönetim becerilerini geliştirme,
- S Kendini geliştirme fırsatı,
- S Teori ve uygulama arasındaki farkı azaltmak ve ikisinin de öğrenildiği karma bir akademik eğitim,
- S İçerikten ziyade yönetim sürecine odaklanma,
- S Uygulamada eleştirel düşünme ve •S Değişmeyi sağlayan verileri uygulamaya geçirme.

MİLLÎ VE MANEVÎ DEĞERLER

Millî ve Manevî Değerler; Toplumun geleceğine yön veren; din, dil, tarih, kültür, örf-adet, gelenek ve göreneklerdir.

Bir milletin değerler yargısı onun kendi kimliğini ortaya koyan hususlardır. Sosyolojik tanımlama açısından değerler, bir milletin veya toplumun fertlerinin, oluşturmuş olduğu modellerin, hedeflerinin ve amaçların bir başka sosyo-kültürel olgularla önemliliklerini ölçmeye yarayan ölçütler demektir.

Bir başka ifade ile değerler, bir inanç olması bakımından dünyanın belli bir kısmıyla ilgili algı, duygu ve bilgilerimizin bir bileşimidir. Manevî değerler, kişinin gideceği yönü belirleyen pusulalardır. Ne giydiği, nerede yaşadığı, kiminle evleneceği, yaşamak için ne yaptığına kadar her şey maddi veya manevî değerlerin etkisindedir.

Kısaca denilebilir ki toplumdaki fertlerin neleri yapıp, neleri yapmaması gerektiğini söyleyen de bunu toplumun içersinde dillendiren sözlü ve sözsüz iletişimi de bu değer yargıları sağlar.

Bir milletin devamı millî ve manevî değerlerine sahip çıkmasıyla mümkündür. Çünkü bu değerler, milletlerin birlik, beraberlik ve dayanışma içerisinde yaşamalarını sağlamaktadır.

Millî ve manevî değerlerine sahip çıkmayan ve başka milletleri körü körüne taklit edip kültürel değerlerini kaybeden toplumlar tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir. Bu yüzden, bir toplumu içten yıkmak isteyenler; dinî ve millî değerlerini yok etmeye, örf, adet ve geleneklerini unutturmaya çalışmaktadırlar.

Değer Kavramı:

Değer, birçok anlama gelebilir.

Ahlaki açıdan: Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.

Ekonomik açıdan: Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.

Değerler Felsefesinde (aksiyoloji): Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.

Matematikte: Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayı ile anlatımı.

Toplumbilimde: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevî öğelerin bütünü anlamlarına sahiptir.

Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlanmıza yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir.

Değerlerimiz

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır.

Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün

kaynağıdır.

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder.

Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.

Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. "Eğitim programı"; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur.

Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Değerlerlerimize),B azılan

- Sevgi,
- Sorumluluk,
- Saygı,
- Hoşgörü
- Duyarlılık,
- Özgüven,
- Empati,
- Adil olma,
- Cesaret, liderlik

Nazik olmak,
Dostluk,
Yardımlaşma, dayanışma,
Temizlik,
Doğruluk, dürüstlük Aile
birliğine önem verme, Bağımsız
ve özgür düşünebilme,
İyimserlik,
Estetik duyguların geliştirilmesi,
Misafirperverlik,

- Vatanseverlik
- İyilik yapmak,
- Çalışkanlık,
- Paylaşımçı olmak,
- Şefkat - merhamet,
- Selamlaşma,
- Alçakgönüllülük,
- Kültürel mirasa sahip çıkma,
- Fedakârlık.

Öğretim programlarında yer alan "**kök değerler**" şunlardır: **adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.**

Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

ADALET: Adil olma, eşit davranma, paylaşma

DOSTLUK: Diğergamlık, güven duyma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma

DÜRÜSTLÜK: Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, etik davranma, güvenilir olma, sözünde durma

ÖZ DENETİM: Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu alabilme, öz güven sahibi olma

SABIR: Azimli olma, tahammül etme

SAYGI: Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme

SEVGİ: Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma

SORUMLULUK: Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma

VATANSEVERLİK: Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme

YARDIMSEVERLİK: Cömert olma, fedakâr olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma

Evrensel Değerler

Günümüzde, evrensel değerler denilince genel olarak, insanın doğuştan sahip olduğu hak ve özgürlükler, belli kriterlere bağlı olarak yaşamasını garanti altına almayı hedefleyen fikri, ahlaki ve sosyal değer yargıları anlaşılmaktadır. Kültürleşme sürecinde tüm dünya milletlerinin paylaşımları gereken ortak kültür öğeleridir.

Uluslar arası düzeyde insan hakları, hayvan hakları, çocuk hakları, kadın hakları, işçi hakları, hasta hakları ve azınlık hakları olarak algılanmakta ve uygulanmaya başlanmaktadır.

Evrensel değerler konusunda çalışan Robert Edgerton, tarihte yaşamış üç yüz kadar uygarlığı inceleyerek, bu uygarlıklar içerisinde kültürleri evrensel değerlerden yoksun olanların zaman içinde yok olduğu sonucuna varmıştır.

Robert Edgerton'ın üç yüz uygarlığı inceleyerek tespit ettiği ve genel olarak 6 maddede ifade ettiği evrensel değerler şunlardır:

- **Gerçeğe Saygı**
- **Kişisel Bütünlük**
- **Hakkaniyet ve Adalet**
- **İnsan Onuruna Saygı**
- **Sevgi**

1. Gerçeğe Saygı:

Saygı; kısaca, benliğimiz dışındaki bir olgunun mevcudiyetinin kabulüne verilen onaydır. Kelimenin kökü de varlığını kabul ettiğimiz şeylere uyguladığımız bir fiilden gelmektedir: “Saymak”

Gerçeğe saygı, “gerçeğin bizim isteğimize göre değiştirilemeyeceği inancı” ve “davranışlarımızı gerçeği düşünerek yapmak” demektir.

Gerçeğe saygı dendiğinde akla gelen **bilim**dir. Bilimin özünde gerçeğe saygı vardır. Bilimin gücü ve gerçeğe saygının önemi, insanoğlunun karşılaştığı büyük zorlukları bu yaklaşımla çözmüş olmasında yatar.

2. Kişisel Bütünlük:

Kişisel bütünlük insanın özünün, sözünün ve davranışının bir bütün içinde olmasıdır. İnsanın her şeyden çok, kendisi ile ilgili bilgiye ihtiyacı vardır.

Ahlaklı ve erdemli insan, kendisini tanıyan, tanımaya gayret eden, özellikle, farkına vardığında kendisine acı veren eksiklikleri ile yüzleşme cesaretini gösterebilen insandır.

İnsan ilişkilerinin temelinde güven yatar. İnsanların Mevlana'nın deyişiyle “ Ya olduğun gibi görün, ya da görüldüğün gibi ol.” şeklinde ifadesini bulan, kişisel bütünlüğe sahip bir insana güvenmemeleri mümkün değildir.

Karşılıklı güven ve anlayış toplumun istikrarını da sağlayan önemli bir dayanak noktasıdır. Kişisel bütünlüğe değer verilmeyen bir toplumda insanlar “-mış gibi” davranırlar. Bu tarz ilişkilerin hakim olduğu toplumlarda verilen sözler tutulmamakta ve ağızdan çıkan sözlerin ikna ve yaptırım gücü olmamaktadır. Kişisel bütünlük kişinin kendi kendini aldatmaması, inandığı değerler çerçevesinde yaşamını oluşturmaktır.

3. Hakkaniyet ve Adalet

Hak ve adalet, bütün kültürlerde yer alan değerlerdir. Adalet kavramının ve hukuk sistemlerinin özünde bu değerler vardır. Ya da var olması aranır.

Hakkaniyet, haklı olana hakkını vermek demektir. Kültürü hakkaniyete değer veren bir toplumda haklı olan güçlü, hakkaniyete değer verilmeyen toplumda ise güçlü c'an haklı konumunda olmaktadır.

Hakkaniyete değer vermeyen toplumlarda zamanla yalan, hırs'zlık, görevi kötüye kullanma gibi kötü davranışlar artmakta, dürüst insanlar ezilmekte, korku kültürü gelişmekte, yolsuzluk artmaktadır.

4. İnsan Onuruna Saygı

İnsanın, diğer canlılardan farklı olarak, kendine özgü bir takım aklî ve ahlâkî yetilere sahip olduğu kabul edilir. Bu yetiler insana kişilik değeri katan ve onu özgür kılan özelliklerdir. Bu manada insan onuru, insanın kişi olarak en yüksek aklî ve ahlâkî değerlerin sahibi olması ve dolayısıyla dokunulmaz, kayıredilmez bir öz değer sahibi olduğu varsayımına dayanmaktadır. İnsan onuru hayatı bir parçasıdır ve doğuştan gelir. Her insan ister yeni doğmuş bir bebek, ister fakir, ister zengin olsun onurlan yönünden eşit bulunmaktadır.

Bireyin en değerli varlığı onurudur. Birey onuruyla yükselir. Bir'in değeri olmadan, çoğun değeri olamayacağına göre, toplumdaki insana değer verilmeden bir ailenin, bir kurumun, bir ulusun değeri oluşturulamaz.

İnsan onuruna değer verilmeyen toplumda baskı ve korku kültürü gelişmekte ve insanların özgürce yeni şeyler üretmeleri de mümkün olamamaktadır.

5. Sevgi

Sevgi, insanın en temel ihtiyaçlarından birisidir. Sevgi, duygu ve düşüncelerin paylaşılması, incelenmesi ve böylece tutarlı ve zengin hale gelmesidir.

18. yüzyılda yaşamış Alman filozof Arthur Schopenhauer, ahlak üzerine yaptığı fikri çalışmaları ile felsefe dünyasına ahlak konusunda yeni bir çığır açmış, yeni bir felsefe dalının Ahlak Felsefesinin oluşmasına öncülük etmiştir. Schopenhauer'a göre, bencil bir varlık olan insanı, doğada var olan gerçek ahlak doğrultusunda davranışa sevk edebilecek tek bir kök vardır. Bu kök ise, insanın benliği dışındaki bir varlığın ızdırabını kendi benliğine dahil ederek acıyı kendi acısıymış gibi algılaması ve bu acıyı ortadan kaldırmak için somut bir kazanım amacı gütmeksizin, çaba sarf etmesidir.

Sevgi de bunu gerektirir. Buna göre ahlaklı davranışın tek ve gerçek temelini sevgi olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Benliğimiz dışındaki bir varlığa sevgi ile yaklaşabilmek, o varlığın gerçeklerini anlayabilmek ve kabul etmekten ve devamında bir çıkar amacı gütmeksizin harekete geçebilmekten geçer.

Yurt sevgisi de, tek başına yalın bir sevgi değildir, bir takım değerlerle doğrularla ilişkilidir. Yurt sevgisi bir insanın kendisinden başlayarak ailesini, dostlarını, çalıştığı kurumu, ülkesini ve insanlarını, doğasını ve bütün dünyayı fark etmesi anlamlı bulması, devamında değerli bulması ve sonuçta sevmesinden başka bir şey değildir.

1995 yılında UNESCO tarafından desteklenen “Yasayan Değerler Eğitim Programı” kapsamında Brahma Kumaris’in hazırladığı uluslararası bir proje uygulanmıştır.

Bu projede evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında telkin yolu değil, etkinlik temelli yaklaşımlar yaygın olarak kullanılmıştır.

“Daha iyi bir dünya için değerlerimizi paylaşalım” isimli bu çalışmada belirlenen 12 Evrensel Değer şunlardır;

- İş birliği,
- Özgürlük,
- Mutluluk,
- Dürüstlük,
- Sevgi,
- Alçakgönüllülük,
- Barış,
- Saygı,
- Sorumluluk,
- Sadelik,
- Hoşgöri,
- Birlik

Değerler Eğitimi Süreçleri

Akıl Yürütme ve Mantiği Teşvik Etme

Akıl yürütme, bilmek için sınamak, gözlemlemek, düşünmek, olayları çözümlemek ve sonra farklı olaylardan genellemeler yapmak ve sonuçlar çıkartmak olarak tanımlayabiliriz

Empati Geliştirme

Empati karşıdaki bireyin yaşantılarına, kişinin kendi açısından değil, karşıdaki bireyin açısından bakabilme süreci olarak tanımlayabiliriz

Benlik (Öz) Saygısı Geliştirme

Benlik kavramı, varoluşsal anlamda bizi birbirimizden ayıran, farklı kılan, bizi biz yapan en temel yapılanım, hem felsefede hem de psikolojide “benlik” (self) terimi ile karşılığını bulmuştur

İşbirliği Geliştirme

İşbirlikçi öğrenme, öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışarak ve birbirlerinin öğrenmesine yardım ederek öğrenmeyi gerçekleştirme süreci olarak ele alınabilir

Değer Yaklaşımları

Değerler ve değerler ile ilgili literatüre baktığımızda, değerler öğretimi ile ilgili farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar;

- 1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı,**
- 2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı,**
- 3. Değer Analiz Yaklaşımı,**
- 4. Bütüncül Yaklaşım, Kohlberg'in Adil Topluluk Okulları,**
- 5. Değerler Eğitiminde Gizilgüç: Örtük Programı,**
- 6. Karakter Eğitimi**

1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı

Doğrudan öğretim yaklaşımı, çokça kullanılan ve yüksek düzeyde öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Bu öğretim yaklaşım, anlatım, gösteriler, alıştırma- tekrar yapma, didaktik soru sorma gibi yöntemleri içermektedir.

Doğrudan öğretim yaklaşımını savunan Wilson, değer ve ahlak eğitiminin diğer ders programlarında tartışmalara olanak vererek gerçekleştirilemeyeceğini ifade etmiştir.

Telkin Yaklaşım Yöntemi: Öğretmenler ve yetişkinler tarafından öğrencilere tekrar ettirme yoluyla neyi öğrenip neyi öğrenmeleri gerektiğini ifade eden öğrenme yöntemi sürecidir

Davranış Değiştirme Yöntemi: Davranışçı yaklaşımın önemli kuramcılarının birisi olan, **B.F Skinner** tarafından operant koşullanmadan esinlenerek bireylerin davranışlarını değiştirmek/şekillendirmek için kullanılan bir yöntemdir
Şiirler, fabllar, masallar, özlü sözler, biyografiler ve özellikle de öyküler sıkça kullanılır.

Öğretici, öğrencilerinden belirli değerleri kabullenmelerini ister ve onların bu değerleri kabullenmelerini sağlayacak öğretim yaşantıları oluşturur.

Öğretmen aktif, öğrenci ise pasif konumdadır; öğretici merkezli bir yaklaşım olarak öğrencilerin bireysel farklarını, değişik yaşam tecrübelerini yok saydığı için eleştirilmektedir.

2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı

Bu yaklaşım değerler öğretiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın temeli bireyin kendi yaşamında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. Bu yaklaşım John Dewey'in ve Hürmanistik kuramdan esinlenerek, Louis Rath, Merrill Harmin, Howard Kirchenbaum ve Sidney Simon tarafından 1966 yılında geliştirilmiş bir yaklaşımdır.

Değerler belirginleştirilmesindeki temel amaç, öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin farkına varmalarını, değerleri belirleme ve öğrenme süreçlerinde öğrenciyi merkez almayı amaçlamaktadır.

Değerlerin belirginleşmesi yaklaşımı, bir değer kazanımının başarıya ulaşılabilmesi için üç

farklı basamağın yer alması gerektiğini ileri sürmektedirler.

a) Seçme:

- Çocukların özgürce değerleri seçimini için cesaretlendirme.
- Değerleri belirginleştirilirken alternatif seçenekler oluştururken yardımcı olmak.
- Belirginleştirilen alternatiflerin her birinin değeri end'rm el erinde yardımcı olmak

b) Ödüllendirme:

- Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci.
- Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.

c) Davranmak:

- Seçilen değerlerle yaşanan değeri /argıları arasında tutarlı davranmayı özendirme.
- Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak.

3. Değer Analiz Yaklaşımı

Değer analiz yaklaşımı, Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiş bir değerler eğitim yaklaşımıdır. Bu öğretim yaklaşımının amacı, öğrencilere, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır

Değerler analizi yaklaşımında, mantıklı bir yaklaşım kararı vermek için, eleştirel düşünme yeteneğini kullanmamız gerekir. Bu yaklaşım, zihinsel süreçlere, mantığa, bilimsel araştırmalara odaklanır. Değerlerle ilgili sorunlarla baş başa kalan öğrenciler sorunlarını çözerken duygularını olaya dâhil etmeden mantıklı karar vermeye çalışmalarını değer analizi yaklaşımının temel unsurlarındandır.

Değer analizi yaklaşımının hedefleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir

1. Öğrencilere, bir değer kavramını değerlendirmeyi öğretmek.
2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en kalıcı yargıya ulaşmalarına yardımcı olmak.
3. Öğrencilere, nasıl bazı değer kavramları hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.

Değer analizi yaklaşımında kullanılan süreç sekiz aşama olarak belirlenmiştir.

1. Değer sorunu belirleme.
2. Karşılaşılan değer sorunu açığa kavuşturma.
3. Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplama
4. Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme.
5. Olası çözüm yollarını belirleme.
6. Çözüm yollarının her birinin olası doğrularını belirleme ve değerlendirme.
7. Seçenekler arasından birini seçme.
8. Seçilen öneri doğrultusunda davranımda bulunma.

4. Bütüncül Yaklaşım: Kohlberg'in Adil Topluluk Okulları

Bu değerler öğretimi yaklaşımı, Kohlberg'in gelişim kuramına dayanan bir ahlak eğitimi olup geleneksel eğitim yöntemlerinden çok farklıdır. Bu yeni ahlak eğitimi anlayışında temel

değerleri irdelemek, toplumsal etkileşimi sağlamak, mantıksal çözümlere ve akıl yürütmeyi güdülemek, sorumluluğu eşit olarak paylaşmak, demokratik bir ortamda rol almayı sağlamak esastır. Bu değer öğretimi yaklaşımda önemli olan düşünme ve muhakeme yapabilme gücünü kazandırarak öğretimi gerçekleştirmektir.

Adil topluluk okulu yaklaşımının değer eğitimine/ahlak eğitime ilişkin boyutlarını iki ana çerçevede toplayabiliriz;

1. Okul değerlerin aktarılmasını içerdiği için, ahlaki konuları içeren tartışmalarla değerlerin geçerliliklerinin irdelenmesine olanak sağlamak, çocukların ahlaki yargı dengelerinin bir üst evre yapı özellikleri ile karşılaşmalarına olanak vererek, sarsılmasını sağlamak.
2. Okul yapısını çocukların, karar alma ve yürütme sürecine katılabilecekleri doğrultuda demokratikleştirmek, çocuklara demokrasinin prensiplerini öğrenirken paralel uygulamalara olanak sağlamak.

5. Değerler Eğitiminde Gizilgüç: Örtük Programı

Örtük kavramını ortaya koyan ve üzerinde çalışan bilim adamları belli teorik temellere dayanarak hareket etmişlerdir. Bu teorik temeller eğitim ve sosyolojiye dayanmaktadır. Örtük programı kavramının içeriği çok geniş bir kavramdır. Ders dışı etkinlikleri de içine almaktadır.

Değerlerin örtük programla kazanımı sağlanması gerektiğini ifade edenlere göre, ahlaki değer ve normlarını öğretmek için okulun resmi programları hazırlanırken, bu programlara ahlak dersinin eklenmesinin yeterli olmayacağını vurgularlar.

Resmi program ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun, bu program öğrencilere kazandırılırken eğitim faaliyetlerinin yönetici, öğretmen ve öğrenciler ile toplumdaki görüş ve şekillere göre

şekillendiği bir gerçektir. Bu açıdan da resmi programın uygulanması sürecinde örtük programında devreye girmesi gerekir.

6. Karakter Eğitimi

Plato'dan Aristoya, Kant ve Dewey'e kadar birçok filozof toplumda karakter ve karakter eğitiminin yaşamımızda oynadığı rol üzerinde çeşitli düşünceler üretme çabası içerisine girmişlerdir.

Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanların iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olmaları çok mümkün değildir.

Bundan dolayıdır ki öğrenim çağına gelmiş her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır

Eylem/Davranış (Yaparak/Yaşayarak) Öğrenme Yaklaşımı

Jones ve Newmann tarafından geliştirildiği söylenen eylem/davranış öğrenme yaklaşımı, bizim kültürümüzde yaparak yaşayarak öğrenme öğretme dediğimiz bir öğrenme yaklaşımıdır.

Bu yaklaşım, öğrencilere, değerlerine dayanan kişisel ve sosyal davranışlar için fırsatlar sağlamaktadır. Öğrencilere kendi kendilerini kişisel sosyal olarak karşılıklı etkileşim içinde olan bir varlık olarak görmeleri konusunda cesaret vermektir.

Değer Özellikleri. İşlevleri. Uygulamaları

Değerler öğretilir ve öğrenilebilen olgulardır. İnsan değerleri bilmiş olarak doğmamaktadır. Değerlerin değişik toplumlarda değişik şekiller alması ve farklı olarak değerlendirilmesi de onların sonradan öğrenilmiş olduğunu gösteriyor. Biz hangi durumda nasıl davranmamız gerektiğini, içinde yaşadığımız toplumun yetişkin bireylerinden veya yaşlılarımızdan öğreniyoruz. Şu hâlde değerler her şeyden önce bir eğitim konusudur. Bu eğitim, sadece okullarda verilen derslerden ibaret değildir. Bir bakıma, bütün toplumu bir okul ve her insan' da bu okulun hem öğretmeni hem de öğrencisi sayabiliriz.

Günümüz dünyasında, akademik başarı kadar, çağdaş hayatın vazgeçilmezi hâline gelen, dürüstlük, saygılı olma, ahlaki değerlere uyma, rahat iletişim kurma, insan ilişkilerine özen gösterme, nezaket kurallarına uyma, inisiyatif kullanma, iş disiplini, temizlik, düzen vb. kavramlar da ön plana çıkmaktadır. Birey bir bütün olarak ele alınmakta, insanı insan yapan özelliklerin geliştirilmesine çaba harcanmaktadır.

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise “her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, hem de “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir. Bu birinci amaç, yani, “öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır”, esasen eğitimin en temel amacıdır. Zira o olmadan, belirlenmiş diğer amaçlara ulaşılsa bile çok fazla bir anlam ifade

etmez.

Niçin değerler eğitimi?

Anne, babalar ve eğitimciler olarak sormamız gereken soruların başında şunlar gelir:

- İçinde bulunduğumuz ortam ve çevre istediğimiz değerlere sahip çocukları yetiştirmek için uygun mu?
- Biz her şeyi çocuklarımız adına düşünüp yaparken onlar sorumluluk sahibi olabilecekler mi?
- Televizyonlarda bu kadar şiddet içerikli programı seyrederken barışçı olabilecekler mi?
- Biz aşırı korumacı ve müdahaleci davranırken onların özgüvenleri gelişecek mi?
- Biz şimdi onlar mutlu olsun, üzülmesinler diye uğraşırken, onlar mücadele etmeden mutlu olabilecekler mi?
- Okullar, sadece akademik açıdan başarılı bireylerin yetiştirildiği kurumlar olarak mı düşünülmeli?
- Temel İnsani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek de okulun temel misyonları arasında değil mi?
- Çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okullar öğrencilerine rehber ola',diyor mu?
- Yükselen şiddet eğilimleri nasıl çözümlenecek?
- Sahtekârlıkta artış (yalan söyleme, kopya çekme ve hırsızlık) nasıl engellenecek?
- Anne-babaya, öğretmene, yetkili kişilere karşı gelme durumlarında neler yapılabilir?
- İş ahlâkında düşüş nasıl engellenecek?
- Kişisel ve toplumsal sorumluluk bilincinde azalma var mı?
- Kendine zarar verici davranışlarda (madde bağımlılığı ve intihar) artış vb. durumlarla nasıl mücadele edilecek?
- Değişen ve gelişen dünya ile beraber televizyon, bilgisayar oyunları, sinema, dergi, internet, oyuncaklar^r ve reklamlar aracılığıyla bütün dünya, artık çocuklarımızın sosyal çevresi olmuştur.
- Aile ve okul tarafından verilen değerlerle televizyon ve dış dünyanın verdiği değerler çoğu zaman farklılık göstermektedir. Bu noktada anne babaların işleri daha da zorlaşmaktadır.

Hızlı ve baş döndürücü şekilde değişim içinde olan değerler, bunlarla baş etmek zorunda kalan ve değer karmaşası yaşayan çocuklar için değer aktarımı çok daha önemli bir hâle gelmiştir.

Ortak değerler oluşturmamayan bir toplumun bütünleşme değil, tersine toplumsal çözülme yaşaması kaçınılmaz bir gerçektir.

Çocuklarımızın zihinlerini bilgiyle doldurarak öğretim yaparken gönüllerini de sevgiyle donatıp onların ahlâklı birer fert olarak yetişmeleri için okullarımızda Değerler Eğitimi çalışması yapmaya başladık.

Değerler Eğitimi Uygulamaları

Program, birbirini tamamlayan üç boyutta geliştirilmiş etkinlikleri içermektedir:

- (1) Sınıf İçi Etkinlikler,
- (2) Okul İçi Etkinlikler,
- (3) Aileye Yönelik Etkinlikler.

Okullar öğrencilerin akademik öğrenmelerini gerçekleştirdikleri bir kurum olmasının yanı sıra; öğrencilerin sosyal, psikolojik ve ruhsal gelişimlerini destekleyen, topluma uyumlu sağlıklı bir birey olmalarına hizmet eden ve toplumun benimsediği değerleri öğrencilere aktararak kişilik sahibi bireyler yetişmesine yardımcı olan sosyal bir kurumdur. Okulların bu fonksiyonları gerçekleştirebilmesi için değerler eğitime yer vermesi kaçınılmazdır.

Okullar ve öğretmenler bu beklentileri karşılamak zorunda olduğu gibi, okul yaşamında ve eğitimde tartışılan ihtilaflı değerleri öğrencilerin, ailelerin, toplumun ilgi ve ihtiyaçlarını, profesyonel uygulamaları göz önünde bulundurarak açığa kavuşturmak zorundadır

Değerler eğitimi, okul içerisinde öğrencilerin pedagojik yönlerini besleyen; pozitif ve ahlak bakımından ilerlemelerini sağlayan, olumlu sosyal ilişkiler geliştirmelerini destekleyen ve hatta akademik başarılarının geliştirilmesini de içeren kapsamlı bir süreçtir. Değerler eğitimi ahlak eğitimi, karakter eğitimi şeklinde de ifade edilmektedir

Değerler öğrenilebilen ve öğretilebilen kavramlardır. Çocuklar yaşamlarının ilk yıllarında değerleri ailelerinden, akranlarından, bakıcılarından, oyun gruplarından, yaşadıkları çevreden, medyadan ve çevrelerindeki diğer kurumlardan öğrenmeye başlarlar

Günümüzde bireyler zamanlarının büyük kısmını okullarda geçirmektedir. Kreş ve anaokuluna başlama yaşı 3-4 yaşa kadar inmiştir. Erken yaşlarda okula başlayan çocuklar erken yetişkinlik dönemine kadar (22-24 yaş) eğitim-öğretim hayatını okullarda sürdürmektedir.

Değerler eğitiminin gerekçesi iki açıdan ifade edilmiştir. İlk olarak, öğrencilerin ve bütün insanlığın yaşamından memnun olması ve daha karakterli bir hayat sürdürmesini sağlamaktır. İkincisi ise; toplumsal çevrenin iyiliğini artırmak için çaba göstermektir. Bu ise insanlar ve diğer varlıklar için sevgi ve şefkat duygularının temel alınması ise gerçekleşebilir.

Değerler eğitimi etkili ve verimli olduğu takdirde çocukların en iyi tarafı ortaya çıkacak, kişiliği tüm açılardan gelişim gösterecek, bireyler ve toplumu kötü ahlaktan uzaklaşarak güzel ahlakla donanacaktır.

Okullarda değerler eğitimi birbirinden farklı ve birbirini tamamlayan etkinlikler aracılığıyla sürdürülmelidir. Nitekim değerler eğitimi yalnızca bir ders veya programa indirgemek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Okulun iklimi, okulda yürütülen formal ve informal eğitim programları dâhil pek çok unsur değerler eğitiminin kapsamı içerisinde.

Değerler eğitimi ayrı bir ders olarak değil okul içinde yürütülen faaliyetleri ve bütün ders programlarını içine alan bir müfredat kapsamında sürdürülmelidir. Okulların programlarına dâhil olan tüm dersler bu amaca hizmet edecek şekilde birbiri ile bağlantılı ve birbirini tamamlayacak şekilde olmalıdır. Okul iyi karakteri kendisinde bulunduran bir yapıya sahip olmalıdır. Öyle ki spor alanları, okul bahçesi, kantin, derslikler gibi bütün okul alanı değerlerin hayat bulduğu mekânlar olmalıdır.

Değer ve değer eğitimi öğretim programlarında ahlak eğitimi, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi, irade eğitimi gibi isimlerle yer aldığı gibi; örtük program çerçevesinde okul kuralları, düzeni, okulun fiziksel ve psikolojik çevresi, okuldaki öğretmen ve yöneticilerin mesajları şeklinde de yer alabilir.

Giesecke, okulların değerler eğitime ve öğrencilerde oluşması istenen değerlerin aktarımına ne ölçüde katkı koyabileceği sorusuna üç açıdan yaklaşmıştır:

1- Çocuklarda ve gençlerde değerler oluşumu birçok farklı kaynaktan beslenmektedir. Öğretmenler, bu kaynağın yalnızca bir bölümüne ve düşük bir etkiye bulunabilirler, büyük bir bölümü öğrencilerin yaşlarından kaynaklanan tercihlerden ve modanın yönelimlerinden

oluşmaktadır.

Bu sürece, kitle iletişim araçları da dahil, çocukların hareket alanını oluşturan bütün sosyal alanlar katılmaktadır. Değerlerin oluşumu, toplumsallaşma sürecinin bütünü içerisinde gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, öğretmenler öğrencilerdeki değerler oluşum sürecini yaratamazlar, yalnızca tamamlayıcı ve düzeltici bir konumda müdahalede bulunabilirler.

Bu bağlamda, eğitsel açıdan elde edilmek istenen etki ne olursa olsun, söz konusu yalnızca, tüm eğitim sürecinin her anında zaten gerçekleşen içsel süreçlere müdahale olabilir ancak. Eğitsel anlamda etki olanakları yalnızca pedagojik alanlar olarak tanımlanan bir çerçevede, yani aile, okul ve çıraklık eğitimi gibi sosyal alanlarda bulunmaktadır, bunları aşan ve değerler oluşumuna etkisini uzun zaman sürdüren alanlarda ise eğitimcilerin bir belirleyiciliği bulunmamaktadır.

Üstelik çeşitli pedagojik alanların amaçları her zaman yerinde ve uygun bulunmayabilir, öğretmenlerin niyetleri örneğin ailelerin karşıt eğilimleri ile ters düşebilmektedir. Bu bağlamda okulların yalnızca bir katkısından söz edilebilir.

2- Kurum olarak okullar insan yaşamının anlamına dair soruların yanıtlanmasından sorumlu değildir. Öğretmenler, ideolojik çeşitlikten kaynaklanan tarafsızlık ilkesi gereğince, ideolojiler üstü bir düzlemde, daha çok mesleki kaygılarla hareket etmektedirler.

Değerlerin belirlenmesi ve hangi değerlerin doğru olduğu konusunda eğitimbilimleri karar veremez. İçerik bakış zemini güçlendikçe, ilgili bilim dalında konuyla ilgili uzlaşma zemini zayıflamaktadır. Toplum nezdinde tartışmalı olan bir konuyu okul tartışmasız ve mutlak hale getiremez, en fazla bunları ele alır ve üzerinde çalışmalar yapabilir.

Okulun konusu, çoğunlukla toplumda algılandığı gibi, “doğru” değerlerin propagandasını yapmak veya bunları öğrencilerin kafalarına ve kalplerine transfer etmek değildir.

Okullar kamusal kurumlar olduklarından, anayasanın yönergelerine, genel yasal düzenlemelere ve dolayısıyla da bunların içerisinde ifade edilen değerlere ve normlara bağlıdır, ancak sorunun bu boyutu okulların gündelik akışı ve öğrencilerin gündelik yaşamları açısından oldukça soyut ve iüncil bir öneme sahiptir.

3- Değerlerin oluşum süreci, kişinin içinde gerçekleşir, dolayısıyla dışarıdan fark edilmez. Edinilen ve temsil edilen değerler sosyal tutum ve davranışlar biçiminde ortaya konularak somutlaştığı ölçüde, algılanabilir ve sınanabilir hale gelirler.

Okul, değerler eğitimi sürecini etkilemede yalnızca destekleyici ve yardımcı rolü üstlenebilir. Bu nedenle okullardaki değerler eğitimi özünde, öğrencilerin davranış ve tutum geliştirme sürecinin eleştirisinden başka bir şey değildir.

Eleştiri burada kişiyi rencide etmeyi değil, sözcüğün gerçek anlamını, seçme ve yargılama yoluyla aydınlatmayı ifade etmektedir.

Okullarda. Değerler Eğitimi

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda Değerler Eğitimi

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk millî eğitiminin genel amaçları arasında yer alan madde şöyledir:

Madde 2 - Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

(Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan

demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan TürT'ie Cumhuriyetine ka~şı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer "eren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

Bilindiği gibi, eğitim programlarında yer alan g mel amaçlar, tüm okullarda gerçekleştirilmesi istenen devletin uzak hedeflerine yani devletin eğitim politikasına katkıda bulunmak durumundadır. Yukarıda verilen gene' amaçlar, Türkiye'deki tüm okullarda ve tüm derslerde ulaşılması istenen özellikleri ifade etmektedir. Buna göre, değerlerin öğretimi tüm derslerin veya tüm okul çalışanlarının onak hedefidir.

Millî Eğitim Bakanlığı yeni geliştirdiği öğretim programlarına doğrudan değerlerimizle ilgili konuları yerleştirmiştir. Bu çerçevede, okullarımızda uygulanan mevcut anaokulu programlarında, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Düşünme Eğitimi derslerinde değerlerin öğretimi ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır.

Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yenilenen tüm eğitim programlarında aşağıdaki hususlara yer verilmiştir.

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik

dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.

Öğretim Programlarının Amaçları

Öğretim programları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri" esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı Hbir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

- (1) Okulöncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek,
- (2) İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak,
- (3) Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak,
- (4) Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

Öğretim Programlarının Perspektifi

Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlara aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine

katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur. Güncellik içinde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızidir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir.

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programı'yla yerine getirir. "Eğitim programı"; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları, göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Öğretim programlarında yer alan "**kök değerler**" şunlardır: **adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik**. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi olaşırma, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

Değerler Eğitiminde Öğretmen Çalışmaları

- Değer kavramını bilir.
- Değerler eğitiminin önemini farkına varır.
- Değerleri olumsuz etkileyen etmenleri kavrar.
- Sevgi, özgüven, saygı, yardımlaşma/dayanışma, hoşgörü, duyarlılık, sorumluluk, nezaket, temizlik, doğruluk/dürüstlük, tutumluluk değerlerini kavrar.
- Değerlerin ders kitapları içinde nasıl tanıtıldığını fark eder.
- Değerler ile ilgili sınıf içi-okul içi etkinlik ve faaliyetleri uygular.
- Öğretim programlarında değerler eğitiminin işleyişini bilir.
- Değerler ile ilgili ailelere yönelik etkinlikleri uygular.

Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Değerler eğitiminin başarıya ulaşmasında temel unsurlardan biri öğretmenin rolüdür.

Bütün öğretmenlerin sorumluluğu altında olan öğrencilerinin davranışlarını denetlemesi ve kontrol etmesi gerekir. Sınıfta iyi ile kötünün ayrımını yapmayı öğrenciye göstermek

öğretmenin görevidir. Öğretmen bunu örnekler vererek, öğrencinin davranışını onaylayıp onaylamadığını işaret ederek ve gerekçelerini açıklayarak yapması sorumluluğu dâhilindedir. Lickona (1992) sınıfta kapsamlı bir değer öğretiminin gerçekleşebilmesi için öğretmenlerin şu ilkelere başvurabileceğini ifade etmiştir:

- I. Öğretmen model ve yetiştirici olmayı kendine gerçekten vazife edinmelidir.
- 2.Sınıfta ahlaki bir topluluk yaratmalıdır.
3. Öğretmen sorumluluklar vererek disiplini elinde tutmalıdır.
4. Demokratik bir sınıf atmosferi oluşturmalıdır.
5. Eğitim programları aracılığıyla değer öğretimi yapılmalıdır.
6. İşbirlikçi öğrenme yöntemine başvurulmalıdır.
7. Ahlaki yansımaları için öğrencileri desteklemelidir.
8. Anlaşmazlıkların nasıl çözülmesi gerektiğini öğretmelidir.
9. Sınıf dışında da hızlı gelişim için olumlu modeller kullanılmalıdır.
- 10.Okulda olumlu bir ahlaki kültür yaşatılmalıdır.
- II. Velilerle iyi ilişkiler kurmalıdır.

Ryan(1999) öğretmenin değerleri öğretirken öğrencileri motive ederek narekete geçirmesi gerektiğini ve öğrencilere rehberlik ve danışmanlık yapması gerektiğini ifade etmiştir.

Başarılı bir şekilde rehberlik edebilmesi içinse öğrencileri yapabileceklerine dair cesaretlendirmeli ve öğrencilerin ilgilerinin farkında olmalıdır.

Öğretmen kendi değerlerini tatbik ederek, alışkanlık haline getirerek bunları öğrencilerle ve veli ile iletişimine aksettirmelidir.

Değerler eğitimi verimli ve profesyonel bir şekilde yürütüldüğünde bireylerin gelişimine pozitif yönde katkı sağlar. Ancak yanlış ve tutarsız bir eğitim süreci yürütmek uyumsuzluk ve sorun kaynağı olabilir.

Okullarda değer eğitiminin etkililiğini arttırmak için bazı öneriler;

- Değer öğretiminde tek bir yaklaşımı benimsemek yerine hem doğrudan hem de dolaylı öğretim yaklaşımlarının benimsenmelidir.
- Değer eğitiminin kalıcı ve anlamlı olabilmesi için sınıf, okul ve aile ortamı olumlu bir havaya sahip olması gerekir.
- Değer eğitimi sadece planlanmış eğitim programları değil okulun örtük programı aracılığıyla da gerçekleştirilmelidir.
- Değer eğitiminde okul ve aile işbirliği içinde olmalıdır.

Okullarda Değerler Eğitimi konu alan GENELGE (2010/53)

Günümüzde küreselleşme; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkân sağlarken bir taraftan da toplumsal yaşamı tehdit eden sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların

çözümünde, toplumsal yaşantımızın temel yapışım oluşturan millî, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizden olan yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, duyarlı olma, adil olma, paylaşımcı olma gibi kazanımlarımız en önemli referans kaynağımızdır.

Eğitim sistemimiz öğrencilerimize; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamak görevini üstlenmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.

Bakanlığımız, değerlerimizi geliştirmeyi temel alan kültürel birikimimizi, 2003 yılından itibaren geliştirilen öğretim programlarına yansıtmıştır. Uygulamaya konulan programlarımızın temel öğeleri arasında değerlerimize de yer verilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerimizin bir taraftan yüksek düzeydeki kazanımlarımız olan değerlerimizi yaşamalarını sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak, diğer taraftan da bu kazanımlarımızın gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak amaçlanmaktadır.

Her öğrencinin biricik ve tek olmasını, bu tek ve biriciklerin çoklar olabilmesini ve yine çoklar içinde özel olmayı sağlayan okulun bir yaşan merkez' olarak; her öğrencinin ayrı bir değer olduğunu kabul etmesi "Değerlerin Eğitiminde" birey'n değerler alanı oluşturmalarını sağlayacaktır.

Değerler eğitimi toplumun tümünü ilgilendirdiğinden çok boyutlu ele alınması gerekmektedir. Bu açıdan eğitim sistemini oluşturan tüm unsurların bu konuda duyarlılık ve bilinç kazanmasına ihtiyaç vardır. Öğretmenlerimizin de öğretim programlarının uygulayıcıları olmanın yanı sıra öğrencilerimize değerlerimizi kazandırmada öncü rol ve görevleri de bulunmaktadır

Bu bağlamda; 2010-2011 Eğitim Öğretim Yılı'nın ilk haftasında; Bakanlığımıza bağlı tüm resmî ve özel örgün eğitim kurumlarının bütün sınıf ve şubelerinde yukarıdaki esaslar doğrultusunda değerlerimizle ilgili olarak öğrencilerimizin yeterliliklerini arttırmak ve bunların davranışlarına yansımaları sağlamak amacıyla etkinlikler yapılacaktır.

Bunun için; okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde görevli öğretmenlerimiz, rehber öğretmenler ile eğitim yöneticilerimizin rehberliği ve desteğiyle ders içi ve ders dışında, Ek'te yer alan örnek etkinliklerden de yararlanarak değerler eğitimine yönelik faaliyetler gerçekleştireceklerdir. Ayrıca bu konuda gönüllü ve istekli okullarımızda öğretim yılı boyunca "Değerler Eğitimi" konusunda zümre öğretmenler kararı ile hazırlayacakları etkinlikleri uygulayabileceklerdir.

Uygulamaların açıklamalar doğrultusunda yapılması, değerler eğitimi ile ilgili çalışmalarda <http://www.meb.gov.tr> adresindeki kaynaklardan da yararlanılması hususunda

Gereğini rica ederim.

GENELGE Eki: Değer Eğitimine Yönelik Etkinlik Örnekleri

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununa yer alan Türk Millî Eğitiminin gene! amaçları ile öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, yetenek ve öğrenim seviyeleri etkinliklerde dikkate alınacaktır.

1. Büyük öğrencilerin küçük öğrencilere dersler ve okul içi etkinliklerde rehberlik yapmalarını sağlayacak programların rehber öğretmenler eşliğinde oluşturulması
2. Alt sınıflardaki öğrencilere yönelik olarak “Nasıl iyi, doğru, hoşgörülü ve başarılı olursun?” konulu bir mektubun yazılması
3. Okulda rol model olma, yaratıcı etkinlikler vb. faaliyetlerde bulunan öğretmenlerin diğer sınıflarda etkinlik yapmasının sağlanması
4. Bir spor karşılaşmasında oyuncuların ve seyircilerin centilmence davranışlarının ön plana çıkarılması
5. Gönüllülük esasına göre öğretmen, öğrenci ve diğer okul personelinin müzik, şiir, tiyatro vb. yeteneklerini gösterebilecekleri ortamlar oluşturularak yeteneklerin taltif edilmesi
6. Bütün paydaşlar (okul idaresi, öğretmen, öğrenci, aile vb.) arasında karşılıklı güven, hoşgörü ve dürüstlük ilkelerine dayanan bir sözleşme yapılması, her türlü iletişimde olumlu ve güler yüzlü davranılması
7. Öğrencilerin çözmek istedikleri sorunları kâğıda yazmaları ve öğretmen rehberliğinde seçilen sorunların çözümüne yönelik beyin fırtınası yapılması
8. Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının iyi örnek gösterilebilecek davranışlarını sınıf ortamında paylaşması ve her bir iyi Örneğin sınıf panosuna yerleştirilecek ağaca yaprak olacak şekilde yapıştırılması
9. Her Öğrencinin sınıfındaki arkadaşlarının takdir ettiği veya beğendiği davranışlarını yazılı veya sözlü olarak sınıfla paylaşmasının sağlanması
10. Bütün sınıflarda öğretmen ve öğrencilerin sınıf içinde uyulması beklenen davranışlar listesini birlikte belirlemesi ve bu listenin sınıfın uygun bir yerinde ilan edilmesi
11. Ders etkinlikleri kapsamında tarihe damgasını vuran kişilerin insanlığına katkıları konusunda senaryo yazılması
12. Değerlerimizin gelişimine hizmet etmiş şahsiyetler-fikir insanların araştırılması ve sınıfla paylaşılması
13. Toplum hizmeti çalışmalarını tanıma ve bu çalışmalarda bulunma
14. Resim, şiir, kompozisyon, öykü, film, seyahat, tiyatro, drama etkinlik günleri vb. yarışmalar yapılması
15. Sevgi, barış, hoşgörü, yardımlaşma ve dayanışma konulu şarkıları içeren konserler düzenlenmesi
16. Değerlerimizi konu alan panel, konferans, açık oturum, seminer, şiir dinletileri ile okul gazetesi çıkarılması, afiş ve slogan hazırlanması
17. Geliri yardım kuruluşlarına verilmek üzere kermes (yiyecek, içecek, ve teknoloji tasarım dersinde yapılan ürünlerin satılması), yardım organizasyonları, doğum günü ve özel günlerde ziyaretler düzenlenmesi
18. Değerlerimiz konusunda paylaşımı ve katılımı sağlamak amacıyla bir web sayfası oluşturulması **2023 Vizyon Belgesi ve Değerler Eğitimi:**

Eğitim sistemleri, içinden çıktığı medeniyetler \adar, evrensel insanlık değerleriyle de harmanlanırlar.

Bugün dünyada iyi eğitim performansı gösteren tüm ülkeler, elde ettikleri başarıları geçmişten geleceğe köprüler kurarak, merkezine insanı alan kavramsal çerçeveler ve felsefi yaklaşımlarla

yakalamışlardır. Eğitimde başarılı görülen her değişim, dönüşüm ve reform, sağlam felsefi yaklaşımlarla desteklenmiştir.

Çeşitli dönemlere ait eğitim uygulamaları, köklü felsefi fikirler üzerine bina edilmiş ve atılan her adım, kendi insan gelişimi tahayyüllerine uygun bir paradigma inşasıyla sonuçlanmıştır. Buna karşın eğitim model ve uygulamalarının filizlendikleri düşünce çevreleri ve koşullarını aşarak piyasanın rekabetçi şartlarında “olgunlaşmaları” ve küresel ölçekte hegemonik/jeopolitik güç araçları hâline gelmeleri de söz konusu olabilmektedir. Modernleşmeyle başlayan süreçle beraber dünya tarihi, bu tür örneklerle doludur.

Son yıllarda ise “21. yüzyıl becerileri” diye adlandırılan ve bugün olmazsa olmaz küresel bir norm olarak görülen eğitim yaklaşımı; yaratıcılık, iletişim, takım çalışması, eleştirel düşünce gibi “yumuşak becerilerin kazanılması” adı altında, insanın maddi dünyada başarabildikleri ışığında, gelişimi ve olgunlaşması anlayışını dayatmaktadır. Hatta bu anlayış artık dünyanın her köşesine ithal edilen bir stratejik kavramsal çerçevedir.

Tam da bu noktada kadim çağlardan modernleşmeye, sanayi devriminden dijital çağa, teknolojik gelişmelerin vardığı son nokta olan siber-fiziksel sistemlerin her alanda konuşulmaya başladığı günümüze uzanan bu devamlılıkta, eğitim ve felsefe arasındaki bağın irdelenmesi çok daha önemli bir hâl almıştır.

Eğilimin ana ögesi ve baş öznesi insandır.

İnsana rasyonel ve başarmak zorunda olduklarından ibaret bir varlık olarak yaklaşmak, sadece bizim tarihimize ve nesiller boyunca aktarılan zengin medeniyet mirasımıza değil, beşerî mirasa da uygun düşmemektedir. Bununla beraber her eğitim sistemi, içinden çıktığı toplumun bir aynasıdır. Toplumlar 20, 30, 50 yıllık dönemlerde çeşitli nedenlerle üretilen pratiklerin hükümlere, normlara ve kurallara dönüşmesiyle açıklanamazlar. Son yıllarda eğitimin yalnızca sınıf geçmeye, sınavları kazanmaya ve iş bulmaya yarayan işlevinin ön planda tutulduğuna şahit olmaktayız. Oysa bunlar eğitimin türevsel sonuçlarıdır. Bu pratiklerin kalıplaşması dönemseldir. İşlev odaklı bir çabanın eğitimin bütünüymüş gibi algılanması ve sunulması, eğitimi mekanik bir işleyişe mahkûm eder. Eğitim mekanik değil insani bir sistemdir. Eğitimin merkezinde “insan” yer alır. Bu bakımdan eğitimden önce “insan”\ konuşmaya ihtiyaç vardır.

Yetiştirmek istediğimiz insan profilini ortaya koymadan ve Türkiye’nin eğitimde ihtiyacı olan paradigmayı belirlemeden ruhu, istikameti, gaye ve felsefesi olan bir evrensel pedagoji yaratmamız güçtür. Bu bakımdan insan, 2023 Eğitim Vizyonu’nun odak noktasıdır.

2023 Eğitim Vizyonu’nun, 21. yüzyıla dair eğitim önerisi, 21. Yüzyıl Talim ve Terbiye Modeli şeklindeki çift kanatlı bir okumadır. Sadece beceri kazandırmak bayatı göğüslemeye yetmemektedir. Gerekli olan insana ait evrensel, yerel, maddi, manevi, mesleki, ahlaki ve millî tüm değerleri kapsayan ve kuşatan bir olgunlaşma, gelişme, ilerleme, değişim ve ahlak güzelliğidir.

Günümüz dünyasında itibar edilen ana akım sistemlerinde hâkim bakış açısı, eğitimi işlevsel çıktılarıyla değerlendirmeye yatkındır. Bu bakış açısının bir sonucu olarak eğitimin sorumluluk alanı, güncel gereksinimlerin (mesleğe hazırlama, iyi bir vatandaş yetiştirme) karşılanmasıyla sınırlandırılmakta; insan, bütüncül ve tutarlı bir ontolojik perspektif yerine, yüzeysel ve indirgeyici bir yaklaşımla sadece biyolojik olarak düşünülen canlı, homo biologicus veya homo economicus olarak tanımlanmaktadır. Hâlbuki insan sadece madde veya sadece manadan ibaret olmayıp, ikisini mezceden bir bütündür.

Nitekim modern psikoloji ve eğitim, insanı biyo-psiko-sosyal bir varlık olarak açıklamaktadır.

Bu yaklaşım biyolojik, psikolojik ve sosyolojik etkenleri birleştirerek bir insan tasavvuru ortaya koyan ancak, maalesef insanı yalnızca maddi/psikosomatik bir canlı olarak ele alan, insanın sadece bedensel canlılığına (vitalite) ve somatik yapısına vurgu yapan, manevi/ psikospiritüel boyutunu yok sayan bir pratiğe dönüşmüştür. Hâlbuki insan, somato- psikospiritüel bir varlıktır. İnsan varlığı, bedensel (somatik) ve ruhsal (spiritüel) canlılığıyla bir bütündür. Bu bakımdan insanın sadece bir yönünü/kesitini (psikosomatik) bütünüymüş gibi göremeyiz.

Rafaello'nun "Atina Okulu" tablosunda Platon ve Aristoteles'in resmedilme biçimi (ile bir bütün hâlinde tüm figür ve yerleşimleriyle bu tablo), altını çizdiğimiz bütüncül bakışı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Platon elini yukarı kaldırarak "hakikat yukarıda" derken Aristoteles elini aşağı doğru tutarak "her şey bu dünyada" mesajını vermektedir. Özetle insan öz, ruh, kalp, akıl, madde ve bedeniyle bir bütündür. Eğitim sistemleri, ancak insan doğasına ait tüm bu unsurlara bütüncül bir sorumluluk geliştirebildiğı ölçüde başarılıdır.